

ΠΡΟΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
Β' ΤΑΞΗΣ
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ & ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

*Από τις πέντε (5) ερωτήσεις της Ομάδας Α να απαντήσετε τις τρεις (3).
Κάθε ολοκληρωμένη απάντηση βαθμολογείται με τέσσερις (4) μονάδες.*

1. Να εξηγήσετε με σαφήνεια τις παρακάτω έννοιες (**4 μονάδες**):

α. μάχη της Άγκυρας

Στις αρχές του 15^{ου} αιώνα οι Μογγόλοι εισέβαλαν στη Μ. Ασία και κατανίκησαν το σουλτάνο Βαγιαζήτ στη μάχη της Άγκυρας (1402). Η ήττα προκάλεσε βαθιά κρίση στο Οθωμανικό Κράτος και έδωσε παράταση ζωής στο ετοιμόρροπο Βυζάντιο.

β. εικονομαχία

Από τις αρχές του 8^{ου} ως τα μέσα του 9^{ου} αιώνα το Βυζάντιο συγκλονίστηκε από τη διαμάχη της Εικονομαχίας, πνευματικής κίνησης που συνδέθηκε στενά με το ακόλουθο ερώτημα: Είναι σύμφωνη με τις παραδόσεις της Ορθοδοξίας ή όχι η λατρεία των εικόνων;

γ. επαναγωγή

Νομοθετικός κώδικας της Μακεδονικής δυναστείας. Η Επαναγωγή αποτελούσε εισαγωγή στον Πρόχειρο Νόμο και καθόριζε με ακρίβεια τις αρμοδιότητες του αυτοκράτορα και του πατριάρχη.

δ. συνθήκη Βερντέν

Μετά το θάνατο του Καρλομάγνου η ενότητα του Φραγκικού Κράτους άρχισε να κλονίζεται και οι διάδοχοι του διένειμαν μεταξύ τους την αυτοκρατορική κληρονομιά με τη Συνθήκη του Βερντέν (843). Συγκεκριμένα, η αυτοκρατορία διαιρέθηκε σε τρία τμήματα που αντιστοιχούσαν περίπου στη σημερινή Γερμανία, στη σημερινή Γαλλία και στα εδάφη που περιλαμβάνουν το σημερινό Βέλγιο, την Ελβετία και την κεντρική Ιταλία. ως τη Ρώμη. Η συνθήκη αυτή, που χώρισε την Ευρώπη για πρώτη φορά γλωσσικά, αποτέλεσε την απαρχή της δημιουργίας της νεότερης Ευρώπης.

ε. σχολή της Μαγναύρας

Η ίδρυση της ανώτερης σχολής της Μαγναύρας, με πρωτοβουλία του Βάρδα, αποτελεί σταθμό στην ιστορία της βυζαντινής εκπαίδευσης. Τη διεύθυνση της σχολής ανέλαβε ο Λέων Φιλόσοφος ή Μαθηματικός, διάσημος επιστήμονας της εποχής του. Επειδή είχε μεγάλη φήμη, προσκλήθηκε, όπως λέγεται, από το χαλίφη Μαμούν να διδάξει στη Βαγδάτη, δεν αποδέχτηκε όμως την πρόσκληση (περί το 830). Το πανεπιστήμιο περιλάμβανε τις σχολές της φιλοσοφίας, της γεωμετρίας, της αστρονομίας και της γραμματικής.

2.α. Ποια είναι τα ελληνικά κράτη στα οποία θα βρουν καταφύγιο οι δυνάμεις του ελληνισμού μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους; Τι γνωρίζετε για το Δεσποτάτο του Μυστρά; (**3 μονάδες**)

β. Ποια υπήρξε η στάση που κράτησαν οι ελληνικοί πληθυσμοί απέναντι στους Λατίνους κατακτητές; (**1 μονάδα**)

Απάντηση

α. Μετά την πτώση της Πόλης (1204) οι δυνάμεις του Ελληνισμού βρήκαν καταφύγιο σε τρία ελληνικά κράτη: Το πρώτο από αυτά ήταν η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας που εκτεινόταν στις ΝΑ ακτές του Ευξείνου Πόντου. Το δεύτερο και ισχυρότερο, όπως αποδείχτηκε στη συνέχεια, κράτος ήταν η αυτοκρατορία της Νίκαιας στο ΒΔ τμήμα της Μ. Ασίας, και το τρίτο το κράτος της Ηπείρου, που περιλάμβανε την Ήπειρο και την Αιτωλοακαρνανία.

Μετά τη μάχη της Πελαγονίας (1259) τα κάστρα Μάνη, Γεράκι, Μονεμβασιά και Μυστράς παραχωρήθηκαν από τους Φράγκους στο Βυζάντιο και αποτέλεσαν τον πυρήνα ενός μικρού κράτους που απορρόφησε βαθμιαία τις φραγκικές κτήσεις και εξελίχτηκε στο δεσποτάτο του Μυστρά. Αυτό κυβερνιόταν από ένα δεσπότη, αδελφό του βυζαντινού αυτοκράτορα. Πρωτεύουσα του δεσποτάτου ήταν ο Μυστράς. Η πόλη, που έχει σήμερα εγκαταλειφθεί, αποτελεί με τα παλάτια, τα αρχοντικά και τις εκκλησίες της ζωντανή μαρτυρία για το μεγαλείο του πολιτισμού και της τέχνης του δεσποτάτου.

β. Τα τέσσερα ελληνικά κράτη συσπείρωσαν τις δυνάμεις του Ελληνισμού κατά των Λατίνων. Οι κατακτητές έδειξαν υπεροψία και περιφρόνηση προς τους «σχισματικούς» Έλληνες, οι οποίοι, με ελάχιστες εξαιρέσεις, αντιστάθηκαν αποφασιστικά στους Λατίνους.

3.α. Κάτω από ποιες συνθήκες επήλθε ο εκχριστιανισμός των Βουλγάρων; Ποια υπήρξε η ανάμειξη του Πάπα στο συγκεκριμένο ζήτημα; Πώς αντέδρασε η Βυζαντινή αυτοκρατορία; (**3 μονάδες**)

β. Κάτω από ποιες συνθήκες εκχριστιανίστηκε το έθνος των Ρώσων; (**1 μονάδα**)

Απάντηση

α. Στο ζήτημα του εκχριστιανισμού των Βουλγάρων η βυζαντινή εκκλησία συγκρούστηκε με τον πάπα, ο οποίος επιδίωκε την επέκταση της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας στην άμεση γειτονιά του Βυζαντίου. Ο βυζαντινός στρατός υποχρέωσε το βούλγαρο ηγεμόνα Βόρη να δεχτεί τον Χριστιανισμό από την Κωνσταντινούπολη και να βαπτιστεί μάλιστα ο ίδιος με ανάδοχο τον αυτοκράτορα Μιχαήλ Γ' (864).

Ωστόσο, λίγο αργότερα με πρόσκληση του Βόρη, ο πάπας έκανε νέα επέμβαση στα ζητήματα της Βουλγαρικής Εκκλησίας. Τότε ο πατριάρχης Φώτιος, υπερασπιζόμενος την ανεξαρτησία της βυζαντινής εκκλησίας και τα ζωτικά συμφέροντα του Βυζαντινού Κράτους, κατήγγειλε την επέμβαση της Ρώμης στη Βουλγαρία και κατηγόρησε τη ρωμαϊκή εκκλησία για λειτουργικά και δογματικά λάθη.

Η σύνοδος του έτους 867 αναθεμάτισε τον πάπα, απέρριψε το δόγμα περί εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος και εκ του Υιού (filioque) και καταδίκασε την επέμβαση της Ρώμης στη Βουλγαρία. Με απόφαση της συνόδου του 870 η εκκλησία της Βουλγαρίας υπάχθηκε οριστικά στη δικαιοδοσία του πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης.

β. Για να συντρίψει την εξέγερση της μικρασιατικής αριστοκρατίας, ο αυτοκράτορας Βασίλειος Β' ζήτησε τη βοήθεια του ρώσου ηγεμόνα Βλαδίμηρου, υποσχόμενος να του δώσει ως σύζυγο την αδελφή του Άννα. Το επικουρικό στρατιωτικό σώμα που έστειλαν οι Ρώσοι συνέτριψε την ανταρσία των βυζαντινών γαιοκτημόνων (δυνατών), αλλά ο Βασίλειος λησμόνησε την υπόσχεσή του.

Μόνο όταν ο Βλαδίμηρος κατέλαβε τη Χερσόνα, ο αυτοκράτορας συναίνεσε στο γάμο, με την πρόσθετη προϋπόθεση ότι ο Βλαδίμηρος θα ασπαζόταν το Χριστιανισμό. Η νύφη ταξίδεψε στη

Χερσώνα, όπου έγιναν η βάπτιση του Βλαδίμηρου και ο βασιλικός γάμος. Επακολούθησε η ομαδική βάπτιση των Ρώσων στα νερά του Δνειπέρου (989).

4. Να συμπληρώσετε τα κενά. (4 μονάδες)

Στις 11 Μαΐου του **(1)330** έγιναν τα επίσημα εγκαίνια της Κωνσταντινούπολης.

Η Αγία Σοφία είναι το λαμπρότερο κτίσμα της Βυζαντινής τέχνης. Αντιπροσωπεύει το νέο αρχιτεκτονικό ρυθμό **(2)βασιλική μετά τρούλου**.

Ο Ηράκλειος στη μάχη της **(3)Νινευί** πέτυχε να συντρίψει τους Πέρσες και να ανακτήσει όλες τις βυζαντινές επαρχίες στην Εγγύς Ανατολή.

Από τα μέσα του **(4)8^{ου}** αιώνα οι Άραβες και οι Εβραίοι δραστηριοποιήθηκαν στο διεθνές εμπόριο με επίκεντρο τις μεγάλες πόλεις και έγιναν, οι μεταπράτες του διεθνούς εμπορίου. Κατά την πρώτη περίοδο του Ισλάμ, η τέχνη του δανείστηκε τεχνικές, τεχνίτες και υλικά από το Βυζάντιο, αλλά για θρησκευτικούς λόγους έμεινε προσηλωμένη στην **(5)ανεικονική** τεχνολογία.

Οι Βυζαντινοί λόγιοι κατά τον 9^ο αιώνα άρχισαν να αναζητούν, να συλλέγουν, να μελετούν και να αντιγράφουν χειρόγραφα με έργα της αρχαίας γραμματείας. Ο πιο αξιόλογος ήταν ο Φώτιος που ανήκε στον πνευματικό κύκλο του Λέοντα Μαθηματικού. Το σημαντικότερο έργο του είναι η **(6)Μυριόβιβλος**.

Οι σταυροφορίες ήταν μια κίνηση που εκδηλώθηκε στη Δύση τον **(7)11^ο** αιώνα με πρωτοβουλία των Παπών.

Ο Χλωδοβίκος, γενάρχης της δυναστείας των **(8)Μεροβιγγείων**, κατόρθωσε να επεκτείνει το κράτος του από το Ρήνο μέχρι τα Πυρηναία με τη στήριξη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. Ο Κάρολος Μαρτέλος, αναδείχθηκε σε μεγάλο ηγέτη όταν αναχαίτισε την προέλαση των Αράβων προς την Ευρώπη στο Πουατιέ το **(9)732**. Ο γιος του **(10)Πιπίνος ο Βραχύς** ίδρυσε τη δυναστεία των Καρολιδών.

5.α. Ποια υπήρξαν τα αποτελέσματα της νομοθετικής μεταρρύθμισης της Μακεδονικής δυναστείας; **(2 μονάδες)**

β. Ποια πολιτική ακολούθησαν οι αυτοκράτορες Νικηφόρος Φωκάς και Ιωάννης Τζιμισκής όσον αφορά τις ιταλικές κτήσεις της Βυζαντινής αυτοκρατορίας; **(2 μονάδες)**

Απάντηση

α. Με τους νόμους αυτούς οι Μακεδόνες αυτοκράτορες επέβαλαν ή επέτυχαν τα εξής:

1. Να προτιμώνται ως αγοραστές οι γείτονες και οι συγγενείς, όταν πουλιόταν ένα κομμάτι κοινοτικής γης.
2. Να αποδίδονται τα χωράφια που είχαν σφετεριστεί οι δυνατοί στους προηγούμενους φτωχούς ιδιοκτήτες τους χωρίς αποζημίωση.
3. Να απαγορεύεται η πώληση και η αγορά στρατιωτικών κτημάτων. Όποιος διέθετε τέτοια κτήματα ήταν υποχρεωμένος να στρατεύεται.
4. Να περιοριστεί η αύξηση της εκκλησιαστικής περιουσίας, και
5. Να πληρώνουν οι δυνατοί τους φόρους των φτωχών του χωριού (1002), μια υποχρέωση που βάραινε παλιότερα την κοινότητα συλλογικά (αλληλέγγυον).

β. Η απειλή για τις βυζαντινές κτήσεις στην Ιταλία έγινε έντονη, όταν ο γερμανός ηγεμόνας Όθων Α' ανακηρύχθηκε βασιλεύς Ιταλίας (951) και στέφθηκε από τον πάπα στη Ρώμη αυτοκράτωρ Ρωμαίων (962).

Μετά την ανταλλαγή πολλών πρεσβειών, ο πρεσβευτής του Όθωνα Λιουτπράνδος, επίσκοπος Κρεμόνας, ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη (Δεκέμβριος 968), για να προτείνει ειρήνη και γάμο του γερμανού διαδόχου με μια βυζαντινή πριγκίπισσα, με προίκα τις βυζαντινές κτήσεις της Ν. Ιταλίας. Ο Νικηφόρος Φωκάς απέρριψε τις προτάσεις αυτές, επικαλούμενος τη γερμανική επιθετικότητα εναντίον των ιταλικών του κτήσεων, και επιφύλαξε πολλές ταπεινώσεις στον Λιουτπράνδο που επέστρεψε άπρακτος στη Δύση.

Ο Ιωάννης Τζιμισκής συνένωσε τα τρία ιταλικά θέματα και ίδρυσε το κατεπανάτο Ιταλίας (περί το 975). Ο κατεπάνω (δηλαδή ο διοικητής) της Ιταλίας έδρευε στο Μπάρι. Συγχρόνως ο Τζιμισκής ακολούθησε μετριοπαθή πολιτική έναντι των Γερμανών. Το 972 η Θεοφανώ, ανεψιά του αυτοκράτορα, νυμφεύτηκε στη Ρώμη τον Όθωνα Β', διάδοχο του γερμανικού θρόνου.

Ο Όθων Β' (973-983) ωστόσο έδειξε αλαζονεία και διέσχισε τη Νότια Ιταλία που αποτελούσε βυζαντινό έδαφος, συντρίφτηκε όμως από τους Άραβες σε ναυμαχία που έγινε κοντά στον Κρότωνα, λιμάνι της Ν. Ιταλίας (982). Μετά το θάνατο του οι σχέσεις των δύο κρατών αποκαταστάθηκαν. Η επιρροή του βυζαντινού πολιτισμού στη Γερμανία ήταν πολύ έντονη στα χρόνια που η Θεοφανώ επιτρόπευε τον ανήλικο γιό της (983-992).

ΟΜΑΔΑ Β

Από τις τέσσερις (4) ερωτήσεις της Ομάδας Β να απαντήσετε τις δύο (2).

Κάθε ολοκληρωμένη απάντηση βαθμολογείται με τέσσερις (4) μονάδες.

1. Με βάση τα στοιχεία που σας προσφέρει το παράθεμα και τις ιστορικές σας γνώσεις απαντήστε στα ερωτήματα. **(4 μονάδες)**

α. Τι ήταν οι σταυροφορίες; Ποιοι παράγοντες επηρέασαν την οργάνωσή τους;

β. Ποιες διαφορές εντοπίζετε όσον αφορά τον χαρακτήρα και τα βαθύτερα κίνητρα της πρώτης και της τέταρτης σταυροφορίας;

«Γενναιότατοι στρατιώτες [...] Μην αφήσετε να σας κρατήσει στην πατρίδα ούτε η ιδιοκτησία ούτε η οικογενειακή φροντίδα. Γιατί αυτή η χώρα είναι υπερπλήρης από σας. Δεν της περισσεύουν πλούτη. Μόλις και μετά βίας μπορεί να θρέψει αυτούς που την καλλιεργούν. Πάρτε δρόμο για τους Αγίους Τόπους, ελευθερώστε αυτή τη γη από το γένος του διαβόλου και υποτάξτε τη σε σας [...] Γι' αυτό το λόγο αναλάβετε αυτό το ταξίδι για την άφεση των αμαρτιών σας και την αθάνατη δόξα του Βασιλείου των Ουρανών.»

*Από το έργο του ιστορικού Γουλιέλμου,
Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*

Απάντηση

α. Οι σταυροφορίες ήταν μια κίνηση που εκδηλώθηκε στη Δύση τον 11^ο αιώνα, προήλθε από πρωτοβουλία των παπών και απέβλεπε στην απελευθέρωση του Παναγίου Τάφου και των Αγίων Τόπων που είχαν κατακτήσει οι Σελτζούκοι (1077). Παράγοντες, που επηρέασαν τη διαμόρφωσή τους, ήταν η φημολογία για τις ωμότητες Αράβων και Τούρκων κατά των προσκυνητών, τα οικονομικά προβλήματα της Δύσης και το κάλεσμα για βοήθεια που απηύθυνε ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α' Κομνηνός στους ηγεμόνες της.

Στο παράθεμα που μελετάμε παρουσιάζεται η επιχειρηματολογία που χρησιμοποιήθηκε από τους οργανωτές της πρώτης σταυροφορίας προκειμένου να συγκεντρώσουν στρατεύματα για την κατάκτηση των Αγίων Τόπων. Πιο συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στα οικονομικά προβλήματα που υπήρχαν στην Ευρώπη και την αδυναμία να καλυφθούν οι ανάγκες όλων των ανθρώπων. Η κατάκτηση των Αγίων Τόπων παρουσιάζεται σαν μια μεγάλη ευκαιρία για όσους πάρουν την απόφαση να συμμετέχουν στη σταυροφορία, προκειμένου να κάνουν ένα νέο ξεκίνημα στη ζωή τους και να σώσουν την ψυχή τους κερδίζοντας την αθάνατη δόξα του «Βασιλείου των Ουρανών».

β. Η πρώτη σταυροφορία (1096-1099) κηρύχτηκε από τον πάπα Ουρβανό Β' στην Κλερμόν της Γαλλίας (1095). Αν και τα οικονομικά προβλήματα (υπερπληθυσμός και έλλειψη γης) έπαιξαν κάποιο ρόλο, η πρώτη σταυροφορία είχε κυρίως θρησκευτικό χαρακτήρα.

Στις σταυροφορίες που διαδέχτηκαν την πρώτη σταυροφορία υποχώρησαν βαθμιαία τα θρησκευτικά και κυριάρχησαν τα υλικά κίνητρα. Το αποκορύφωμα της εξέλιξης σημειώθηκε με την τέταρτη σταυροφορία. Οι σταυροφόροι, αυτοί οι υποτιθέμενοι στρατιώτες του Χριστού,

που είχαν αρχικό στόχο την Αίγυπτο και τη Συρία, παρεξέκλιναν από αυτόν και κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη (1204).

2. Με βάση τα στοιχεία που σας προσφέρει το παράθεμα και τις ιστορικές σας γνώσεις απαντήστε στα ερωτήματα. (4 μονάδες)

α. Ποια στάση κράτησαν οι Μακεδόνες αυτοκράτορες απέναντι στην τάξη των δυνατών; Ποιες ήταν οι επιδιώξεις της τάξης των δυνατών;

β. Ποια ήταν τα οφέλη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας από τη μικρή και μεσαία γαιοκτησία;

«Η εξουσία τέτοιων ισχυρών προσώπων αύξησε υπερβολικά τη μεγάλη ταλαιπωρία των φτωχών, διότι (οι δυνατοί) με το πλήθος των οικόσιτων¹ υπηρετών τους, των μίσθαρνων² οργάνων τους και των άλλων παρατρεχάμενων³ και ακολούθων τους, προκάλεσαν βίαιες επιθέσεις, διώξεις, αγγαρείες⁴, άλλες θλίψεις και στεναχώριες (στους φτωχούς) και προξένησαν μεγάλη καταστροφή στο κοινό συμφέρον [...]

Αλλά η ύπαρξη πολλών μικροϊδιοκτητών προσφέρει μεγάλα οφέλη στο κράτος καθώς αυτοί πληρώνουν φόρους και παρέχουν στρατιωτικές υπηρεσίες στο κράτος. Τα οφέλη αυτά θα εκλείψουν, αν μειωθεί ο αριθμός των μικροκτηματιών. Όσοι λοιπόν είναι επιφορτισμένοι με τη δημόσια ασφάλεια πρέπει να απαλλαγούν από τους ταραξίες, να απομακρύνουν τα ενοχλητικά στοιχεία και να διασφαλίσουν τη δημόσια σωτηρία.»

N. Σβορώνος, Les nouvelles des superaurs Macédoniens, εκδ. Π. Γουναρίδης, ΕΙΕ/ΚΒΕ, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1994, σελ. 85

Απάντηση

α. Ο αγώνας του κράτους κατά των μεγάλων γαιοκτημόνων (δυνατοί) είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της κοινωνικής ιστορίας του Βυζαντίου στα χρόνια των Μακεδόνων. Οι δυνατοί επιδίωκαν να ιδιοποιηθούν τη γη των φτωχών, να αποσπάσουν προνόμια και να κατακτήσουν την πολιτική εξουσία.

β. Το Βυζαντινό Κράτος δεν μπορούσε να ανεχθεί αυτές τις επιδιώξεις. Οι ελεύθεροι αγρότες υπηρετούσαν στους στρατούς των θεμάτων, ενώ οι φόροι που πλήρωναν αποτελούσαν την κύρια πηγή κρατικών εσόδων. Αυτό σημαίνει ότι η άμυνα και η οικονομία του Βυζαντίου ήταν αδιανόητα χωρίς τη μικρή και μεσαία αγροτική ιδιοκτησία. Γι' αυτό επί 80 ολόκληρα χρόνια (922-1002) οι αυτοκράτορες προσπάθησαν με τις Νεαρές τους να προστατεύσουν την αγροτική κοινότητα και τους ελεύθερους καλλιεργητές από τις καταχρήσεις των δυνατών.

Στο παράθεμα που εξετάζουμε περιγράφονται οι πρακτικές της τάξης των δυνατών, αλλά και οι λόγοι για τους οποίους ήταν σημαντική η μικρή και μεσαία γαιοκτησία για τη βυζαντινή αυτοκρατορία. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται πως η τάξη των δυνατών με βίαια μέσα και μεθόδους προκαλούν πολλά δεινά στα χαμηλά και μεσαία στρώματα της βυζαντινής υπαίθρου με αποτέλεσμα να πλήττεται το δημόσιο συμφέρον. Για την αυτοκρατορία η ύπαρξη μικροϊδιοκτητών είναι απαραίτητη καθώς σύμφωνα με το παράθεμα, αυτοί στηρίζουν την οικονομία του βυζαντίου μέσω της φορολόγησης, αλλά και την ασφάλεια του αφού αυτοί συγκροτούν το θεματικό στράτευμα.

¹ οικόσιτος: που ζει στο σπίτι

² μίσθαρνος: που χάριν αμοιβής απαρνείται ιδεώδη και ιδίως εκείνο της πατρίδας.

³ παρατρεχάμενος: αυτός που κινείται γύρω από ισχυρά πρόσωπα, που τα υπηρετεί ή τα κολακεύει για να αποκτήσει την εύνοιά τους

⁴ αγγαρεία: καταναγκαστική εργασία που επέβαλλε ο φεουδάρχης στους δουλοπαροίκους του

- 3.** Παρατηρήστε με προσοχή τις παρακάτω εικόνες. Με βάση τα στοιχεία που σας προσφέρουν και τις ιστορικές σας γνώσεις απαντήστε στα ερωτήματα. **(4 μονάδες)**
- α.** Ποια υπήρξαν τα αίτια της εικονομαχίας;
β. Ποιες ήταν οι αρνητικές συνέπειες που προέκυψαν από την εικονομαχία για τη Βυζαντινή αυτοκρατορία;

Απάντηση

α. Πρωτεργάτες της εικονομαχικής κίνησης υπήρξαν οι αυτοκράτορες Λέων Γ' (717-741) και Κωνσταντίνος Ε' (741-775). Ο Λέων, ο οποίος καταγόταν από την Γερμανικία της Β. Συρίας, και ο γιος του φαίνεται ότι είχαν επηρεαστεί από τις ανεικονικές (αντίθετες στη λατρεία των εικόνων) αντιλήψεις της ιουδαϊκής και της ισλαμικής θρησκείας και γι' αυτό απέρριπταν τη λατρεία των εικόνων ως εκδήλωση ειδωλολατρική. Οι ανεικονικές αντιλήψεις ήταν πολύ διαδεδομένες στους αγρότες της γειτονικής με το Ισλάμ Μ. Ασίας, που σήκωναν το κύριο βάρος της άμυνας κατά των Αράβων. Οι Ίσαυροι είχαν κάθε λόγο να ευνοήσουν τους πληθυσμούς αυτούς.

Άλλοι παράγοντες που οδήγησαν στην απαγόρευση των εικόνων ήταν πιθανώς οι δεισιδαιμονίες και οι υπερβολές, που είχαν εκδηλωθεί γύρω από τη λατρεία των εικόνων, η επιθυμία των Ισαύρων να περιορίσουν την επιρροή των μοναχών και η ιδέα ότι οι επιτυχίες των εχθρών του Βυζαντίου, προέρχονταν από τη δίκαιη οργή του Θεού για ό,τι συνέβαινε στο χώρο της λατρείας.

β. Η Εικονομαχία δίχασε τον βυζαντινό λαό και είχε ολέθριες συνέπειες στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και του πολιτισμού. Η Εκκλησία της Ρώμης δυσανεκτή από τους εικονομάχους αυτοκράτορες, "γύρισε την πλάτη" στο Βυζάντιο, απομακρύνθηκε από αυτό και αναζήτησε στήριξη στους ηγεμόνες των Φράγκων, αναδυόμενη τότε πολιτική δύναμη της Δυτικής Ευρώπης.

Στη διάρκεια της εικονομαχίας απαγορεύτηκε η αναπαράσταση θείων προσώπων στους τοίχους των εκκλησιών και η ανάρτηση εικόνων και διατάχθηκε η καταστροφή τους. Πολλά έργα τέχνης καταστράφηκαν τότε και οι εκκλησίες διακοσμήθηκαν με ζώα, φυτά και διακοσμητικά μοτίβα. Στην πρώτη εικόνα βλέπουμε χαρακτηριστική διακόσμηση στο εσωτερικό ναού και παρατηρούμε πως πέρα από τον σταυρό απουσιάζει οποιαδήποτε τοιχογραφία ή εικόνα. Στη δεύτερη εικόνα παρατηρούμε μικρογραφία η οποία παρουσιάζει την κάλυψη μιας τοιχογραφίας με ασβέστη προκειμένου να εφαρμοστεί η νομοθεσία που απαγόρευε την ύπαρξη και χρήση εικόνων στα πλαίσια της χριστιανικής λατρείας. Την ίδια περίοδο υποχώρησε η ενασχόληση με τα γράμματα, ενώ, μετά τη νίκη των εικόνων, καταστράφηκαν πολλά σημαντικά κείμενα των εικονομάχων.

- 4. α.** Πότε και κάτω από ποιες συνθήκες επήλθε το Σχίσμα των δύο Εκκλησιών;
β. Τι γνωρίζετε για τις συνόδους Φερράρας – Φλωρεντίας (1438-9) και Λυών (1274);

Απάντηση

α. Στα χρόνια του Κωνσταντίνου Θ' η παλιά αντιπαράθεση Ανατολής -Δύσης, που αφορούσε ουσιαστικά το ζήτημα της κυριαρχίας επί της χριστιανικής οικουμένης, οδηγήθηκε στη ρήξη. Οι

σχέσεις μεταξύ των πατριαρχείων Ρώμης και Κωνσταντινούπολης, με το οποίο συμπαράταχτηκαν τα πατριαρχεία Αντιοχείας, Ιεροσολύμων και Αλεξανδρείας, διακόπηκαν πλήρως. Το γεγονός αυτό είναι γνωστό ως Σχίσμα των δύο Εκκλησιών και έγινε υπό τις ακόλουθες συνθήκες:

Παπική πρεσβεία με αρχηγό τον καρδινάλιο Ουμβέρτο επισκέφτηκε την Κωνσταντινούπολη, για να συζητήσει με τον πατριάρχη Μιχαήλ Κηρουλάριο την επίλυση των λειτουργικών και δογματικών διαφορών που υπήρχαν ανάμεσα στα δύο πατριαρχεία. Οι διαφορές δεν ήταν αγεφύρωτες, αλλά η αλαζονεία των διαπραγματευτών οδήγησε σε οριστική ρήξη μεταξύ των δύο πατριαρχείων, τα οποία στο εξής αντιπροσωπεύουν δύο χωριστές χριστιανικές εκκλησίες (την Ορθόδοξη και τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία). Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε μεγάλη αντιπαλότητα και μίσος μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Οι σύγχρονοι δεν αντιλήφθηκαν τη σημασία των γεγονότων που ωστόσο έμελλαν να έχουν ανυπολόγιστες επιπτώσεις στις τύχες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

β. Κατά τον τελευταίο αιώνα πριν την Άλωση οι βυζαντινοί αυτοκράτορες Ιωάννης Ε' (1369-71), Μανουήλ Β' (1399-1402) και Ιωάννης Η' ταξίδεψαν για βοήθεια στη Δύση. Ο τελευταίος ανανέωσε στη σύνοδο της Φερράρας – Φλωρεντίας την «ένωση» δηλαδή την υποταγή της Ορθόδοξης στη Ρωμαϊκή Εκκλησία (1438-9), που είχε πρώτος αποδεχτεί ο Μιχαήλ Η' στη σύνοδο της Λυών (1274). Η υποχώρηση αυτή, που δεν έγινε δεκτή από το λαό, αποδείχτηκε μάταιη, καθώς το Βυζάντιο έμεινε απροστάτευτο στα κατακτητικά σχέδια των Οθωμανών.